

DAWNO TEMU, NA WSI...

Przewodnik po Parku Etnograficznym
dla nauczycieli wychowania przedszkolnego

Muzeum Etnograficzne
im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej
w Toruniu

Park Etnograficzny

Park Etnograficzny w Toruniu jest ekspozycją budownictwa ludowego z terenu Kujaw i Pomorza z XIX/XX w. Wystawa na wolnym powietrzu (zwana potocznie skansenem) jest usytuowana w centrum miasta, co ułatwia szkołom i przedszkolom korzystanie z oferty edukacyjnej. Co roku zapraszamy dzieci 6-letnie do udziału w programie **Dawno temu, na wsi**. Przewodnik stanowi materiał pomocniczy do samodzielnego przeprowadzenia zajęć przez nauczyciela z przedszkola lub tzw. klas „0” ze szkoły podstawowej. Dzieci do lat 7 mają wstęp wolny na wszystkie wystawy w Muzeum.

Trzon ekspozycji budownictwa stanowią trzy pełne zagrody: z Kujaw, Kaszub i Borów Tucholskich, składające się z budynków mieszkalnych i inwentarsko-gospodarczych. Pojedynczymi przykładami regionalnej architektury są: kurna chata z Borów Tucholskich, spichlerz dworski i wiatrak z Kujaw, remiza strażacka i kuźnia z ziemi chełmińskiej, chata z Kociewia, chata i młyn wodny z ziemi dobrzyńskiej oraz barka mieszkalna z Torunia. Ekspozycję uzupełniają obiekty tzw. małej architektury: piwniczki, studnie, gołębnik, piece: chlebowy, garncarski i smolarski, drewniany kierat i ule kładowe.

Zwiedzając ekspozycję można poznać: typy konstrukcji budynków, naturalne materiały budowlane (drewno, kamień, glina), zróżnicowane kształty dachów (czterospadowy, dwuspadowy, naczółkowy) i rodzaje materiałów użytych do ich pokrycia: słoma, trzcina, deski, dachówki oraz przykłady zdobienia szczytów dachów (*pazdury, śparogi*). Zagrody otoczone są różnymi typami płotów.

Ciekawym uzupełnieniem ekspozycji budownictwa są kapliczki i krzyż, mówiące o religijności ludowej. Wyposażenie wnętrz budynków jest charakterystyczne dla reprezentowanych regionów i odpowiada stopniowi zamożności danych gospodarstw.

Zapraszamy grupy przedszkolne także do zwiedzania wystawy stałej

Tajemnice codzienności. Kultura ludowa i jej pogranicza od Kujaw do Bałtyku (1850-1950), która mieści się w budynku Muzeum (Arsenał).

Dawno temu, na wsi...

Przewodnik zawiera najważniejsze informacje o wybranych obiektach w Parku Etnograficznym oraz sugestie dotyczące samodzielnego przeprowadzania zajęć z dziećmi w wieku przedszkolnym. Trasa zwiedzania obejmuje obiekty zaznaczone na planie rzymskimi cyframi I – V. Zakładamy, że pozostałe obiekty i wnętrza dzieci będą poznawać podczas kolejnych zajęć w przedszkolu lub później w szkole.

Przebieg zajęć

Cele:

- a)** poznanie głównych, zewnętrznych cech dawnej architektury wiejskiej, ścisłego związku między sposobem życia człowieka a otaczającym go środowiskiem na przykładzie materiałów naturalnych stosowanych w budownictwie wiejskim;
- b)** wyrabianie spostrzegawczości i umiejętności skupiania uwagi na omawianym obiekcie;
- c)** budzenie zainteresowania przeszłością i uczenie odpowiedniego zachowania podczas zwiedzania muzeum.

Wstęp:

zbiórka przy wejściu do Parku Etnograficznego, przypomnienie celu wycieczki, podanie informacji o późniejszym wykonywaniu prac plastycznych na temat tego, co dzieci zobaczą na wystawie budownictwa. Przypomnienie zasad zachowania się w Parku Etnograficznym (patrz: Regulamin dostępny w kasie Muzeum).

Część główna:

spacer po skansenie bez zwiedzania wnętrza, wprowadzenie pojęć: wieś, zagroda, chata, gospodarstwo, gospodarz i gospodyni.

I. Zagroda kujawska – wejście na podwórze, rozpoznanie przeznaczenia poszczególnych budynków i krótkie omówienie, z czego i jak zostały zbudowane:

chałupa (1) – stoi na kamieniach, ściany z bali drewnianych łączonych w narożach na tzw. „rybi ogon”. Można wprowadzić pojęcie „węgieł” wykorzystując przysłowie ludowe: „jedne drzewa na węgle, a drugie na węgły” i powiedzenie: „schować się za węgieł”, wyrzecz „zza węgła” z odpowiednią ilustracją ruchową. Dach chaty kryty słomą lub trzciną to strzecha;

studnia (2) – drewniana cembrowina, żuraw. Można wykorzystać fragmenty wiersza J. Porazińskiej *Brzezina wiaderko*: „stare żurawisko/ stary niedotęga/ pięćdziesiąt lat blisko do studzienki sięga/ na końcu żurawia wiaderko z brzeziny/ tłucze, tłucze mokrym boczkiem o brzeg cembrowiny...”;

obora (3) – zbudowana z gliny zmieszanej z pociętą słomą (jaskółka w podobny sposób buduje swoje gniazdko), dach – strzecha. Zabawa w naśladowanie głosów zwierząt, które hodowano w poszczególnych pomieszczeniach (kury, kaczki, gęsi, konie, świnki, krowy);

stodoła (4) – największy budynek w zagrodzie, ściany drewniane, strzecha, szerokie drzwi – wrota, przez które wjeżdżał wóz z sianem lub zbożem, brak okien (światło dzienne potrzebne tylko w pomieszczeniach przeznaczonych dla ludzi i zwierząt);

spichlerzyk (5) – odszukanie w zagrodzie jeszcze jednego budynku, który nie ma okien, jest zbudowany z drewna i ma strzechę. W spichlerzyku gospodarz przechowywał zapasy ziarna na mąkę i na siew – przysłowie: „kto ma żytko ten ma wszystko”. Ziarno przechowywane w spichlerzyku nie potrzebuje światła, ale aby dobrze się przechowało, musi mieć dopływ świeżego powietrza – demonstracja wywietrznika w prawej ścianie budynku;

ploty – dzieci na pewno znają piosenkę Włazł kotek na płotek. Niech spróbują policzyć, ile jest płotków dla kotka w tej zagrodzie i czy wszystkie są takie same. Wskazać np. sztachetowy oraz pleciony poziomo i pionowo. Dzieci mogą pokazać ręką, jak są ułożone sztachety bądź

gałęzie w poszczególnych płotach. Po co gospodarz stawiał płoty? Skąd gospodarz brał drewno na płoty?

ogródki – ich funkcja, uprawa niektórych warzyw i ziół, a także kwiatów.

II. Zagroda kaszubska – wejście na podwórze, rozpoznanie **chałupa (6)**, **piwniczki ziemnej (7)** oraz **obory i stodoły pod wspólną strzechą (8)**.

Gospodarz tej zagrody hodował gołębie i pszczoły. Skąd o tym wiemy?

Wskazać **gołębnik (9)**. Przysłowie: „Lepsza swoja chata niż cudze pałace”, pokazanie sposobu, jak gospodarz starał się upiększyć swoje domostwo. Na szczytach dachu chaty i piwniczki przybito „pazdury”, czyli ozdoby wycięte z drewna; niżej, w deskach szczytu chaty wycięto otwory w kształcie serduszek.

III. Zagroda tucholska:

chałupa (10) – elementy zdobnicze: pazdur w kształcie ptaszka, deski szczytu ułożone w „jodełkę”, ozdobny łuk podcienia, okrągłe otwory w deskach szczytu. Dzieci mogą ruchem ręki odtwarzać w powietrzu linie skośne, faliste, koliste. Podcień w chacie – miejsce osłonięte od deszczu, zaciszne, służące do niektórych prac i wypoczynku, spotkań i rozmów, także zabaw dzieci. Rymowanka ludowa: „Ciele mele myć, gdzie się mamy skryć? Czy pod słomę, czy pod dach, wszędzie mamy strach”. Dachy: jakich materiałów użyto do pokrycia dachów na pozostałych budynkach w zagrodzie (słoma lub deski). Przy chacie, z lewej strony ogródek, w ogródku przydomowa **kapliczka (11)** z figurą Matki Boskiej Różańcowej.

IV. Chałupa ze Skórzenna (12) – oglądanie głównie pod kątem zdobnictwa w budownictwie wiejskim: pazdur, okiennice z motywem roślinnym (zagadka: jaki to kwiat?), deski ściany wycięte w ząbki.

V. Wiatrak z Wojtówki (13) – typ wiatraka tzw. „koźlak”; przeznaczenie wiatraka – przemiał ziarna na mąkę; poznanie zewnętrznej budowy wiatraka. Do wykorzystania fragmenty wiersza J. Porazińskiej *Stary wiatrak*: „Jakie ty masz ręce wiatraku mój? Mam ja cztery ręce, ciągle nimi kręcę, ciągle nimi kręcę. Takie to mam ręce”. Dzieci mogą naśladować jak się kręcą skrzydła wiatraka, gdy dmie wiatr. Można zajrzeć dzięki otwartej furtce do dolnej części wnętrza wiatraka, aby

zobaczyć „nogę” wiatraka: Jaką ty masz nogę wiatraku mój? Mam ja jedną nóżkę, sosnową pieniuszkę. Sosnową pieniuszkę, taką to mam nóżkę”. Na grubej sosnowej „nodze” zawieszone są ściany wiatraka. Dzieci sprawdzają, że ściany budynku nie dotykają ziemi. Dzięki temu można obrócić cały budynek skrzydłami w kierunku wiatru. Skrzydła wprawiają w ruch kamienie młyńskie wewnątrz wiatraka: „Nad czym się mozolisz wiatraku mój? Mielę ile trzeba na bochenek chleba, zmielę też na pączki cały worek mączki”.

Zakończenie:

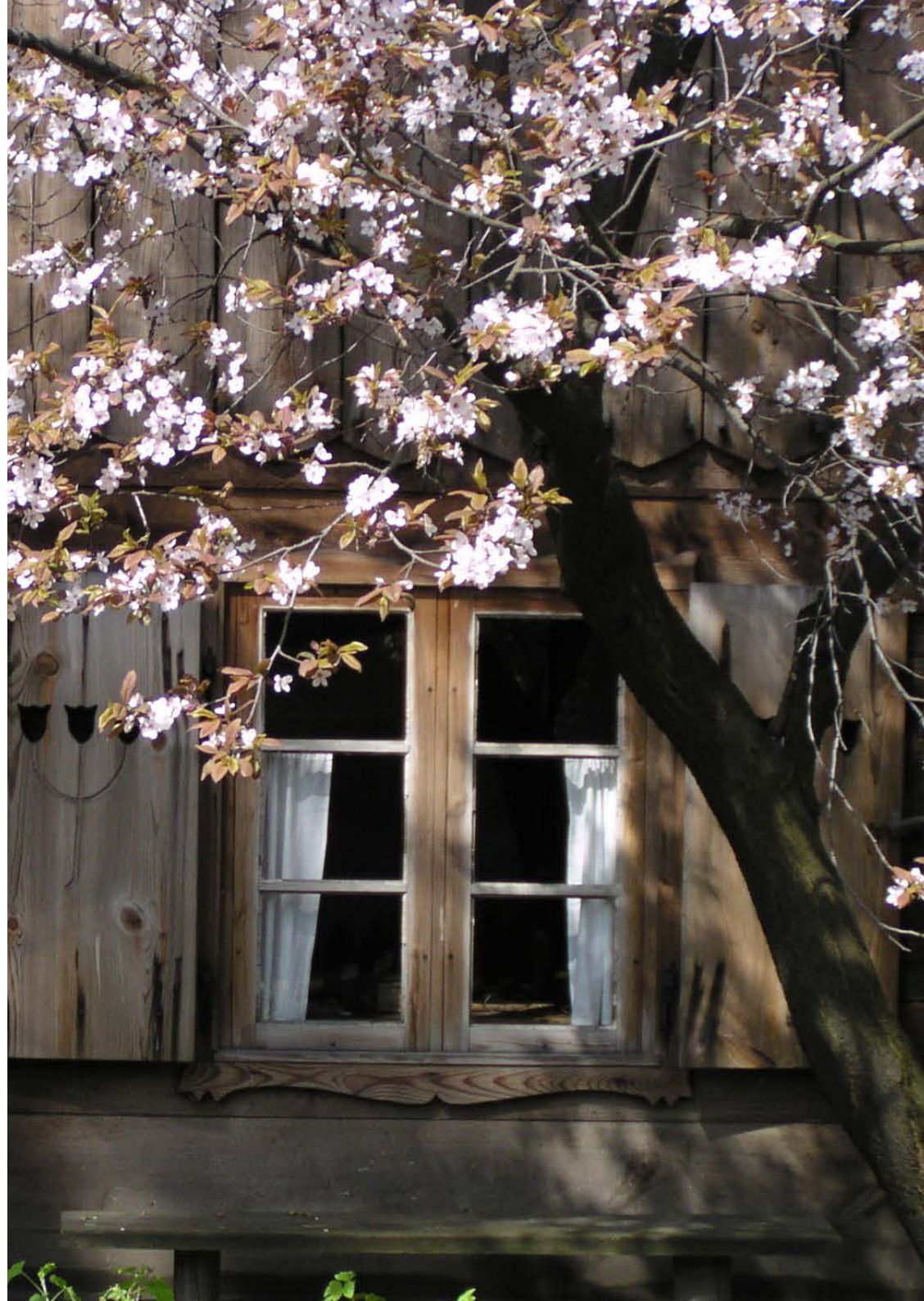
Odpoczynek na ławkach; rozmowa utrwalająca wrażenia ze spaceru po Parku Etnograficznym, zastanowienie się, co będzie tematem prac plastycznych wykonywanych w przedszkolu. Trzy najciekawsze prace z grupy zostaną przekazane na wystawę w Muzeum. Zabawa ruchowa ze śpiewem (np.: „Stary niedźwiedź”, „Jawor, jawor...”, „Stoi różyczka”, „Ojciec Wirgiliusz” itp.). lub inna piosenka ludowa znana z przedszkola.

Oprac: Maria Pokrzywnicka

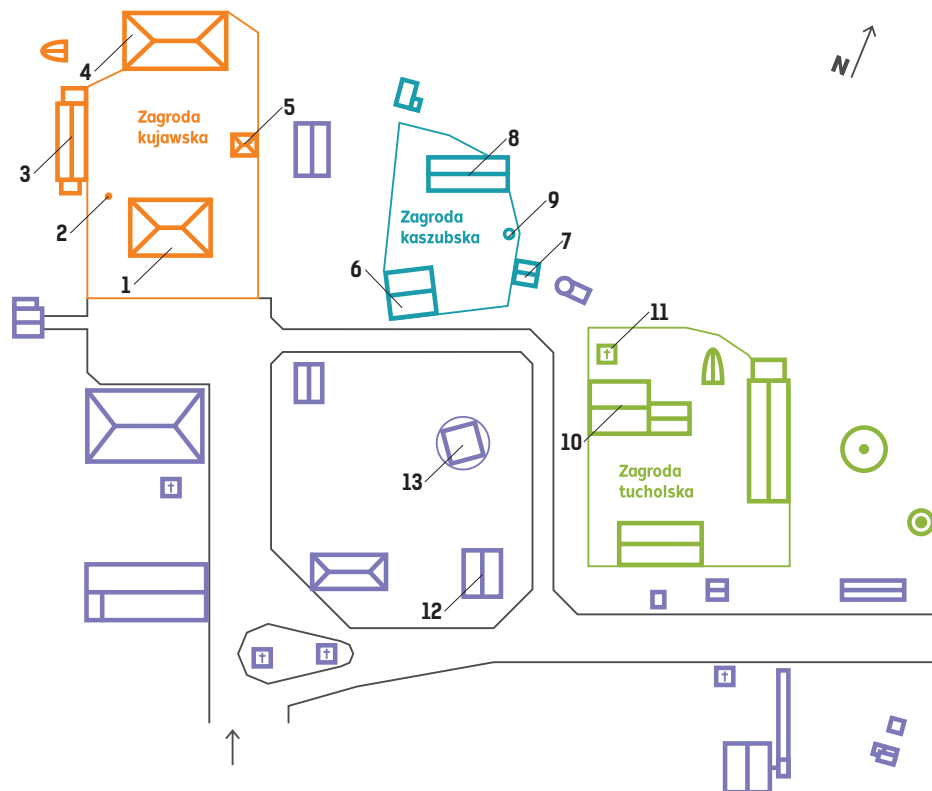
Dzieci do lat 7 mają do Muzeum wstęp wolny!

Polecana literatura:

Cieślakowski J., *Wielka zabawa*, Wrocław 1967.
Folfasiński S., *Polskie zagadki ludowe*, Warszawa 1975.
Gorzechowska J., Kaczurbińska M., *Mało nas, mało nas*, Warszawa 1978.
Kolberg O., *Przystawia*, Warszawa 1967.
Michalikowa L., *Tradycyjne zabawy ludowe*, Warszawa 1981.
Pisarkowa K., *Wyliczanki polskie*, Wrocław 1988.
Porazińska J., *Psotki i śmieszki*, Warszawa 1993.
Tyczyńska E., *Park Etnograficzny w Toruniu. Przewodnik*, Toruń 2013.
Rocznik Muzeum Etnograficznego w Krakowie. Dziecko wiejskie. t. IX, Kraków 1984.

PLAN PARKU

LEGENDA

ZAGRODA KUJAWSKA

- 1 Chałupa z Rakutowa
- 2 studnia
- 3 Budynek inwentarski – obora z Rakutowa
- 4 Stodoła z Kowala
- 5 Spichlerzyk z Rakutowa

ZAGRODA KASZUBSKA

- 6 Chałupa z Męcikału
- 7 Piwniczka ziemna
- 8 Obora z Kłodawy
- 9 Gotłębnik

ZAGRODA TUCHOLSKA

- 10 Chałupa z Suchej
- 11 Kapliczka z figurą Matki Boskiej Różańcowej
- 12 Chata ze Skórzenna
- 13 Wiatrak „koźlak” z Wójtówki

Muzeum Etnograficzne
 im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu
 Wały gen. Sikorskiego 19
 tel. centr. 56/ 622 80 91
 fax 56/ 622 89 44
www.etnomuzeum.pl
 Dział Edukacji tel. 56/ 622 89 43
 e-mail: edukacja@etnomuzeum.pl